הלכה · משנה תורה · מפרשים · אור שמח · ספר זמנים

אור שמח על משנה תורה, הלכות קידוש החודש

רבי מאיר שמחה הכהן מדווינסק

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

אור שמח על משנה תורה, הלכות קידוש החודש

רבי מאיר שמחה הכהן מדווינסק

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/אור-שמח-על-משנה-תורה-הלכות-קידוש-החודש/
הקובץ נוצר ב־18 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק ב 4
הלכה ח 4
הלכה ט 6
פרק ג 7
הלכה יא 7
פרק ד 8
הלכה ב 8
הלכה ו 8
הלכה יד 8
הלכה טז 9
פרק ה 9
הלכה ג 9
הלכה י 10

פרק ב

הלכה ח

ואין מקדשין אלא חדש שנראה בזמנו.

בפרק אין מכירין ופסק כר"א בר' צדוק וכדמסיק שם שמואל דהלכה כראב"צ. אך קשה טובא דבפרק קמא דרה"ש דף ח' לפי שנאמר וקדשתם את שנת החמשים כו' מלמד שמתקדשת והולכת מתחלתה. ורבנן שנים אתה מקדש ואי אתה מקדש חדשים. נתברר דרבנן דפליגי על ר' ישמעאל סברי דאין מקדשין חדשים כלל והך מילתא סבר ר' אלעזר בר' שמעון והו"ל להגמרא לומר סברי כראב"ש ועוד תמוה לומר דהנך רבנן יפלגו על כמה משניות דראוהו ב"ד דאיכא קידוש החדש ובר"ח כתב דמדרבנן מודו דמקדשין.

לכן נראה לענ"ד כך דבתוספתא איתא ר' שמעון בן אלעזר אומר שלא בזמנו אין מקדשין אותו שכבר קדשו חודש שלפניו. ונראה לדעתי דיליף זה מהך קרא וקדשתם את שנת שנים אתה מקדש וא"א מקדש חדשים והכונה דקידוש השנים אין עכוב בשנים שאטו אם לא יקדשוה לא נחשוב ליובל ובכל מילי דמעכבי יובל לא נזכר קידוש אלא שהיא מצוה פרטית לקדש שנים וכמוש"ב רבינו פרק י' מהלכות שמיטה וכמו"ש רש"י מצוה על ב"ד לקדש לאמר מקודשת השנה וזהו שאמר מצוה לקדש שנים בכה"ג שאין מעכב את היובל רק למצוה ואי אתה מקדש חדשים בכה"ג שבלא קידוש יהיה כאלו קדשו וזהו ביום שלשים ואחד שגם בלא קידוש יהי' כך אבל ביום שלשים שבלא הספיקו לומר מקודש הר"ז מעובר וא"כ הקידוש הוא נפ"מ שהרי יכול להיות ר"ח למחר שפיר צריך קדוש ומעכב בעיקר הדבר וז"ב ואם כי הגמרא לקמן קאמר טעמא דראב"ש בכה"ג מצאנו לשון אחד לשני מובנים מתחלפים [ב"ב קע"ה תו' ד"ה דברי שכ"מ וש"מ].

וכיון שזכינו לזה עמדנו על לשון רבינו בפירוש המשנה פרק אין מכירין ז"ל ור' אלעזר אומר כי אין חייבין בקידוש החדש על כל פנים שנאמר וקדשתם את שנת החמשים שנה שנים אתה מקדש וא"א מקדש חדשים ענינו שאין קידוש החודש חובה עכ"ל וכונתו שמפרש הן דראב"צ שאמר שכבר קדשוהו שמים פירוש שאין קדושתו תלוי' בבית דין אלא שהוא מוכרח להיות ראש חדש ורחמנא קדשו שאמר שאין חדש יותר משלשים יום ובכה"ג שאין יכול להקבע הר"ח ביום מחר אין צריך קידוש ב"ד שדוקא שנים אתה מקדש בכה"ג וא"א מקדש חדשים אלא באופן שהקדוש הוא תנאיי שאם לא יקדשוהו ביום שלשים לא יהי' ר"ח ור"ח למחר אבל באופן שהקדוש אינו תנאיי אלא החלטיי כמו ביום שלשים וא' שאף אם לא יקדשוהו יהיה ר"ח אין קדוש ב"ד חובה בלבד רק חובה ותנאיי בהצטרף זה פירוש דברי רבינו והירושלמי גריס בשמים ולכך מפרש שב"ד

של מעלה מקדשין אותו אבל רבינו מפרש כמו"ש ופירושו נכון ולפ"ז אם שכח לומר יעלה ויבא בלילה של יום שני דר"ח חוזר ועיין בחידושי הלכות תפלה פ"י הי"א ועיין בערכין כ"ט ור' ישמעאל אי לא מקדיש לי' לא קדוש כו' לא צריך לאקדושי' וזהו דוגמא למש"כ בס"ד.

ויותר נראה דמזה יצא לרבינו דמה שמוכרח עפ"י חשבון שלא נראה החדש בזמנו חדש אחר חדש ומוכרח לפי החשבון לקבוע יום שלשים לר"ח ג"כ אין אומרין מקודש רק בקביעות בעלמא מקיימין יום שלשים לר"ח ולפ"ז מחוור טפי שנים אתה מקדש לפי החשבון לא על הראי' בהשמש ואי אתה מקדש חדשים בזמן שאין אתה מקדש עפ"י ראי' שאין הלבנה נראית ואתה מחשב עפ"י חשבון רק בזמן שאתה מקדש עפ"י ראית העדים הלבנה בזה צריך קדוש שיאמרו מקודש.

או שנחקרו העדים ולא הספיקו ב"ד לומר מקודש וכו'.

ובגמרא סד"א חקירת העדים כתחלת דין וקדוש ב"ד כגמר דין ולקדשיה בלילה קמ"ל דכתיב כי חק לישראל משפט לאלקי כו', ודברים אלו צריכים ביאור, דא"כ דהוי גמר דין הא מכל מקום כלה יום שלשים שאותו מקדשים לר"ח וצ"ל דמקדשים למפרע. א"כ לפום מסקנא דאין מקדשין בלילה ניקדשי' ליום שלשים למפרע. ומצאתי לרשב"א שהרגיש בזה.

והנ"ל ברור, דהגדר כך הוא דכיון שנכנס לתחום יום שהוא בעצמו ראוי להתקדש עפ"י ב"ד לר"ח הוא יום שלשים ואחד תו אין מקדשין את יום שעבר לר"ח ודמיא לעיבור שנה שאם נכנס יום שלשים של אדר ועדיין לא עברו תו אין מעברין ומ"ד דאם עברוה מעוברת הואיל ולא העידו עדים עדיין והוא עוד אדר, אבל דא חזינן דבגבול חבירו אין נכנס וכיון שכן גבי קידוש אין מקדשין למפרע, אבל בלילה שאם נקדש אותו להיות ראש חדש הלא לגבי יום שלשים ואחד הוי כתחילת דין שעדיין לא נעשה ולא נדבר מאומה עבורו ותחילת דין בלילה ליכא א"כ אינו ראוי יום שלשים ואחד להתקדש לכן מועיל קידוש למפרע וסד"א נקדשיה ליום שלשים בלילה כיון שלא נכנס בגבולו שעדיין יום ל"א אינו ראוי להתקדש קמ"ל ודו"ק.

וטעמא נראה דבכל מקום קבלת עדות הוי כתחילת דין ופסק ב"ד כגמר דין דעל פי עדים אנו דנין ואם ענין העדים אמת הדין הוי דין ואם אינו אמת תו גם הדין בטל וכי חשבת הדין לדין ע"כ תחשוב העדות שעל פיה אתה דן לתחלת דין אבל בקדוש החודש הלא קבלת העדות אינה אלא עלילה למה שידונו ויקדשו ב"ד החדש, דכי נמצאו זוממין או מוטעין אחר שקדשו ב"ד את החדש לא בטל הקדוש וזה בכלל אשר תקראו אתם אפילו

מוטעין כמו"ש רבינו לעיל הלכה ב' והוא ירושלמי מפורש פרק ראוהו ב"ד הלכה א' יעו"ש ולכן אין מדקדקין בעדות החדש א"כ אף אם תחשוב העדים למשקרין או מוטעין ג"כ הוי קידושן קדוש מעליא והוי ממש תחלת דין שלא ע"פ העדים אתה מקדש אלא שבסבתן ב"ד מקדשין והוי קדוש מעליא אף אם העדות שקר או מוטעת ודו"ק.

הלכה ט

ראוהו ב"ד עצמן בסוף יום כ"ט אם עדיין לא יצא כוכב ליל שלשים ב"ד אומרים מקודש שעדיין יום הוא.

ובפירוש המשנה פרק ג' וממה שאתה צריך לדעת כי הירח כשנראה בזמנו והוא יום כ"ט ערבית כו' כי זה מותר כו'.

ויפלא בעיני כל מעיין מהיכן יצא לרבינו דבר נפלא כזה ותה"ל מצאתי ראיה עצומה מירושלמי פרק ב' סוף ה"א אין משיאין לילי זמנו אלא לילי עבורו, ומפרש טעמא לילי זמנו אין משיאין מפני יו"ט כו' מפני יו"ט שחל בע"ש לילי זמנו אין משיאין מפני יו"ט. והנה צריך מובן דהא קיי"ל דאין השלוחין יוצאין בניסן ותשרי עד שישמעו מפי ב"ד מקודש אף אם נראה בעליל ביום כ"ט מפני המועדות דזמנין משכחת אונסא דאין ב"ד מקדשין בזמנו כמפורש בבלי כ"א ועיין תוספות ד"ה על ניסן ואיך יוכלו להשיא משואות שמא יקרה אונסא או ענין אחר דמעברי ליה, והא דאמר על רבי דאיהו התיר שיהיו יוצאין מבערב בחזקת שנתקדש למחר הלא גם הוא ביטל המשואות. ובשאר חדשים הא לא שייך טעמא דאין משיאין ביו"ט וזה פלא. לכן ע"כ האמת כשיטת רבינו דב"ד יכולים לקדשו בערב של כ"ט קודם צאת הכוכבים את יום שלשים שלמחר ובכה"ג דשלוחין יוצאין תיכף מבליל כ"ט ששמעו מפי ב"ד מקודש אפי"ה אין משיאין משואות מפני שהוא יו"ט ואין מחללין יו"ט על קיומו וזה מוכרח ואין סברא להתעקש דדוקא בשלוחין אין יוצאין מבערב אעפ"י שהוא נראה בעליל דהוי מילתא דעבידא לאגלויי ומש"ה גם עד אחד נאמן וכן פסול נאמן כדאמר בירושלמי רבי התיר רוצח והתיר עד מפי עד וכיון שאומר שלא שמע מפי ב"ד מקודש אע"ג שאומר שנראה בעליל מ"מ אין זה מלתא דעבידא לאגלויי דאיהו יתרץ עצמו לומר שאונס אירע לב"ד ולכן במשואות משיאין כיון שנראה בעליל דזה הבל, דאטו לא מצו חכמים לשלוח שנים שנים כיון שנראה בעליל וע"כ כפירש"י ותוס' ודו"ק.

ולפי שיטת רבינו יתפרש היטב גם דברי הגמרא בדף כ"ד אמר אביי אף אנן נמי תנינא ראוהו ב"ד כו' מעובר אין מקודש לא מעובר אצטריכא ליה סד"א הואיל וראוהו ב"ד וכל ישראל איפרסמה מילתא ולא ליעברוה קמ"ל. ועיין בטורי אבן מש"כ בזה. ולשיטתו

א"ש דהכי קאמר מקודש לא פירוש דחמאי לא נקיט הך דינא בראוהו ב"ד וכו' בערב כ"ט היינו בשעה שעדיין יום ולא הספיקו לומר מקודש עד לילה למחר ביום שלשים צריכין ב"ד לקדשו אע"כ דקמ"ל דאין ב"ד צריכין לומר מקודש דהוא מעובר בלא קידוש ב"ד. אע"פ שבין כך ובין כך אין ב"ד אומרים מקודש מ"מ אינו נקבע בזמנו שבזמנו אינו נקבע בלא קדוש ב"ד, אבל אם גם ביום ל"א צריכין ב"ד לקדשו וקמ"ל שאין אומרים שכיון שנתפרסם שוב הוי כמי שאמרו ב"ד מקודש ואמירת מקודש אינו מעכב א"כ הו"מ למיתני גם ביום כ"ט שצריכין למחר ביום שלשים לקדשו. ומשני הגמרא סד"א כיון דנתפרסם א"כ לא נוכל לשנות קביעות החדש כיון דנתפרסם שיום שלשים הוא ר"ח ולא ליעברוה קמ"ל, אבל ביום כ"ט אם יקדשוהו ביום שלשים בין כה ובין כה הוה יום שלשים ר"ח ודו"ק ועיין חדושי בהלכות תפלה.

פרק ג

הלכה יא

היו עושין שני ימים מפני הספק.

דע דיום הכפורים לא היו עושים רק יום אחד אף במקום שאין שלוחים מגיעים, ולבד יחידים כמו רבא דהוה יתיב בתעניתא תרי יומא. ובירושלמי אמר תמן חשין לצומא רבה תרי יומי, אמר לן רב חסדא למה אתם מכניסים עצמכם לספק הזה. פירוש, דאיכא סכנת נפשות וחזקה אין ב"ד מתעצלין בו, דבזה הלכו אחר הרוב. שלא מצאו אלול מעובר. ובזה א"ש מה שדייק רבינו לקמן הלכה י"ח קודם חצי החודש שאין אנו צריכין לחוש רק ליום הכפורים שעשו במקום שהשלוחין מגיעין באחד עשר לחשבון ראיית העדים ומ"מ מקבלין עדותן ומקדשין למפרע שימצא שבמקום שלא היו השלוחין מגיעין היו עושין יוהכ"פ כדת, וזה כמעט בכל הגולה, וגם בארץ ישראל מקום שהי' יותר ממהלך שמנה ימים. לבד אחר חצי החדש שאז במקום שאין שלוחין מגיעין לא נתקלקלו שהיו עושים שני ימים מספק בזה חיישינן למועדות שבארץ ישראל שיהיו כדין. ודו"ק.

ובזה יתישב מה שהקשו בתוס' מדוע גבי שופר בזמן שבהמ"ק קיים לא היו תוקעין רק במקדש בשבת ובלולב היו נוטלין בשבת כל מקום שבקיאין בקביעא דירחא יעו"ש ולפי זה אתי שפיר, דבראש השנה עדיין יכולת אם יבואו עדים קודם חצי החודש אחר יוהכ"פ ויעידו שראו בזמנו לשנות ולקבוע רה"ש ביום שלשים ואשתכח דיתקעו ביום שאינו רה"ש וידחו השבת בתקיעת שופר בחנם, אבל בלולב שהוא אחר חצי החדש ותו לא ישתנה הקביעות וכיון דידעי בקביעא דירחא נוטלין לולב בשבת כמו במקדש

וזה פשוט.

אמנם לשיטת רבינו דבמקדש נכלל גם ירושלים והיו תוקעין גם בירושלים בזמן שבהמ"ק קיים קודם תקנת ריב"ז אתי שפיר בפשיטות. כיון דברגל הכל עולין לירושלים וכל העם שם אלא חגרים ועורים וכי"ב לכן לא גזרו על הנך משום שמא יעבירנו כיון דידעי בקביעא דירחא ופשוט.

פרק ד

הלכה ב

על שלשה סימנין מעברין את השנה וכו' ועל סימן זה סומכין ומעברין ואין חוששין לסימן אחר.

הראשונים השיגו ע"ז דת"ק סבר דעל התקופה לבד אין מעברין ולרשב"ג בעי בגמרא אם על התקופה לבדה מעברין ואיך שביק רבינו דברי חכמים נגד הספק אם רשב"ג פליג, ובאמת מפורש כן בפרקי דר' אליעזר פרק ח' וז"ל על ג' סימנים מעברין כו' הגיעו שנים ולא הגיע אחד אין מעברין כו' על העשבים ועל פירות האילן הגיע אחד ולא הגיעו שנים ומעברין את השנה על התקופה עכ"ל והכונה דמעברין כשהגיעו שנים ולא הגיע אחד אבל כשהגיע אחד ולא שנים אין מעברין. אך על התקופה לבדה מעברין כשיטת רבינו ובשביל שכמה הלכות קה"ח איתא שם סמך רבינו עליו.

ולהראשונים היתה הגרסא בדברי רבינו דעל תקופת תשרי אם אינה נופלת בחג ג"כ מעברין וכן האמת דלפי הגירסא שלפנינו חסר הדין אם תקופת תשרי מצרפין אותה לאביב כו' לעבר, ועיין באגרות רמ"ה הנדפס מחדש יעו"ש ומשום זה לא זכר רבינו בפרק ה' מהלכות תרומות הלכה כ"ה בקידום של מוצאי החג, ולא זכר דזה מוצאי חג של תקופה, מפני דלעולם החג הוא בתקופת תשרי דעל תקופת תשרי לבד ג"כ מעברין. אלא דהסופרים הגיהו בדברי רבינו.

הלכה ו

במפרש. מהו דתימא מעברין עד שיגיעו אילים כו'.

נ"ב אמת דמחוסר כפרה דזב עושה בטומאה יעוי' כריתות י' ע"א אבל אילים ליכא במחו"כ אלא כבשים במצורע.

הלכה יד

באו עדים אחר שעיברו והעידו על הירח הרי אלו מקדשין את החדש ביום שלשים ויהי' כו'.

הנה פירש בגמרא כפירוש רבינו חננאל דמפרש דאין עושין יום השלשים לר"ח אדר שני דכיון שמקדשין ב"ד אותו יום לר"ח נמצא מתקדש למפרע מתחלת הלילה לחודש בפ"ע ואשתכח דאתמול כלה חדש אדר ותו עיברו השנה אחר גמר חדש אדר לכן סבר רבא דבטל העיבור ור"נ סבר דבדיעבד מקודש יום השלשים לר"ח ומעוברת השנה אבל לכתחלה לכו"ע אין עושין יום השלשים הזה לר"ח אדר שני. ורבינו לטעמיה דאמר פרק י"ח הלכה י"א דכל זה שאמרו ב"ד מעברין החודש הוא כשלא נראה בזמנו אבל אם נראה בזמנו אז מקדשין החודש עפ"י הראיה ואין מעברין לשום צורך לכן כיון דקיי"ל כרב נחמן דבדיעבד השנה מעוברת ומקודש תו הוי ככל הני דמעברין לצורך ואם יש עדי ראיה בזמנו אין מעברין החודש לכן דייק רבינו בלשונו הזהב ואם באו עדים אחר שעיברו והעידו על הירח דאז אין מעברין החודש לצורך ולכך ב"ד מקדשין יום שלשים לר"ח אדר שני ודו"ק.

הלכה טז

יראה לי שזה שאמרו חכמים אין מעברין כו' ובשביעית כו'.

פשוט דרבינו כוון לתרץ בזה הך עובדא דר"ש בן יהוצדק דאזיל לעבר שנה באסיה בשנת השביעית בפרק זה בורר דף כ"ו כמו שעמדו בתו' ומה שהקשו דאיך הלך לעבר השנה באסיה דהוי חוצה לארץ ואי משום דלא הניח כמותו בארץ הלא ר' יוחנן היה גדול מהם דר"ל קרי להו רועי בקר [לשון תו"ס יבמות ר"פ האשה שלום] אין זה כלום דכבר כתב רבינו לעיל פרק א' ואם היה אדם גדול בחכמה כו' וזהו שכתב שם ב"ד מחשבין בחשבונות כדרך שמחשבין האצטגנינים שיודעין כו' ובחולין דף צ"ה אמרו דשדר שמואל לר' יוחנן שתין עבורי דשתא אמר חושבנא בעלמא כו' הרי דלא היה בקי בחשבונות העבורים ואם כי הי' גדול בתורה מהם מ"מ מקרי לא הניח כמותו בארץ ישראל וברור.

וכן מסתבר דלהך תנאי דאין מעברין מוצאי שביעית א"כ שמיטה ויובל אחריו ומוצאי יובל אין מעברין ונמצא ג' שנים רצופות בלא עבור שנה וזה אי אפשר לכן ע"כ דמפני ג' דברים מעברין.

פרק ה

הלכה ג

וכן בימי חכמי הגמרא עד ימי אביי ורבא על קביעת א"י היו סומכין.

נ"ב מפורש כן בר"ה כ' רבא הוי יתיב בתעניתא תרי יומי זימנא חדא אשתכח כוותיה.

ובסנהדרין דף י"ב שלחו לרבא כו' ועמוסי יריכי נחשון בקשו לקבוע נציב אחד כו' ובתענית כ"ט לייט עלה אביי הרי דחל בימיו ט"ב בערב שבת מה שאין לפי החשבון ודו"ק.

הלכה י

ואילו היה הדבר וכו' היו כל בני מצרים עושין יום אחד כו'.

נ"ב ובירושלמי פרק בכל מערבין בסופו מוכח דבאלכסנדריא לא היו שלוחין יוצאין וכן בסוריא יעו"ש וכן מוכח במסכת כתובות דף כ"ה ובסוריא ובכל מקום ששלוחי ר"ח יוצאין כו' רשב"ג אומר אף אלכסנדריא כבראשונה ודו"ק.